

УДК:070.18(477.87) «1956»

Н. Ф. Вароді

ORCID: 0000-0003-4175-4928

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

N. Váradi

Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

ВІДЗЕРКАЛЕННЯ ТЕМИ РЕВОЛЮЦІЇ 1956 Р. В УГОРЩИНІ У ЗАКАРПАТСЬКИХ ГАЗЕТАХ ТОГО ЧАСУ

The Echo of the 1956 Hungarian Revolution in the Contemporary Transcarpathian Printed Press

В статті розглядається проблематика подій революції 1956 р. в Угорщині крізь призму преси того часу. Простежується, що радянська влада висвітлювала угорські події як контрреволюційні, спрямовані проти влади та народу. Встановлено, що в радянській пресі на Закарпатті було приділено велику увагу Угорщині часів революції. Влада ставила за мету створити таку картину, що все те, що відбувається в Угорщині, є несправедливим, шкідливим та противладним. Доповіді про події в Угорщині були зосереджені на страті угорських комуністів, вбивствах радянських солдатів та захопленні партійних і державних установ.

Ключові слова: газета, аналіз статей, революція 1956 р., пропаганда, комуністичний лідер.

Numerous papers have been written about the history of the Hungarian Revolution of 1956 both in Hungary and beyond its borders in the past decades. The archival documents of Ukraine and the former Soviet Union are under research too.

Numerous data prove that the actions aiming to crush the War of Independence were directly governed from Transcarpathia. Archival data also confirm the reminiscence of the Transcarpathian Hungarian witnesses, according to which the Soviet military and political centre was set up in Uzhgorod, from where the defeat of the Hungarian Revolution was directed. The reminiscence of the Soviet soldiers reveals that the first military corps crossed the border with the purpose of crushing the revolution on October 24.

Since travelling became impossible due to the strictly closed borders after the Second World War, people living in the Soviet Union could not keep in touch with Hungary. The postal connections were severely controlled. The Soviet authorities permitted the inhabitants to order only a couple of foreign publications, in few copies. Even the Hungarian Communist Party-press could be ordered and read only by few people.

The majority of the population was informed about the local and foreign world and events mainly by the Soviet press, which was the mouthpiece of the Communist Party of the Soviet Union. Getting a relatively realistic picture about the outside world was only possible through foreign radio broadcasting. The Hungarian people mainly listened to Kossuth Radio, but some people could reach western broadcasts and listened to the Free Europe Radio, for instance. These sources of news were available during the revolution too.

After the revolution was suppressed, the Transcarpathian newspapers celebrated the «victory over the counter-revolution» and judged its participants (the «horthysts», the «fascists» — as they called them). Only rejective writings were published; articles with the slightest sign of sympathy could be published neither in the central nor in the local papers.

The importance of the press is confirmed by everyday experience, numerous studies and scientific reports. Its public opinion-forming power is particularly significant. Analysis of the press is necessary to understand the conditions of an age. To understand the essence of the 1956 Revolution, it is crucial and vital to study the contemporary press.

The events of the 1956 Revolution in Hungary received a great response in the local papers. Even after 64 years, the articles that appeared in the Transcarpathian newspapers during the '56 Revolution are extremely telling. It is obvious how the Soviet authorities wanted to influence the opinion of Transcarpathian inhabitants about the Revolution. From October 25, in the papers, the following questions arise almost every day: what caused, triggered the revolution, what actually happened in October? In local press sometimes 3–4 articles deal with the Revolutionary actions from the Soviet point of view. This article is press study research on the 1956 Revolution.

Keywords: newspaper, analysis of articles, Revolution of 1956, propaganda, communist leader.

Постановка проблеми. На революцію та визвольну боротьбу 1956 р. в Угорщині відгукнулася й закарпатська преса. Події революції були в ній предметом великої уваги. З жовтня 1956 р. газети кілька тижнів звітували про кожен день тих подій. У кінці 1956 р. та на початку 1957 р. дотичні до революції найважливіші питання в пресі були такі: «Хто є лідерами революції?»; «Звідки контролюють революцію?»; «Що було причиною революції?»; «Які криваві події відбуваються в Угорщині?». І, звичайно, автори публікацій відповідали на ці запитання, слугуючи інтересам Комуністичної партії. Приклади можна знайти в цьому дослідженні.

Під час революції події було висвітлено в понад 250 статтях. Розглядаючи реакції радянських журналістів і редакторів із Закарпаття на угорську революцію 1956 р., ми не можемо залишити поза увагою те, як сильно на них тиснула радянська влада.

А отже, нашою *робочою гіпотезою* є те, що громадськість не могла отримати ніякої достовірної інформації про події в Угорщині через маніпуляції громадською думкою за допомогою офіційної пропаганди.

Історіографія сучасної України практично зовсім не приділяла уваги окресленій темі. Під час дослідження взято за приклад також роботи А. Стикаліна, одного з найбільш шанованих і популярних російських дослідників теми угорської революції та визвольної війни 1956 р. на базі джерел з російських архівів (Sztikalin, A. 2007; Стикалин, А. 2003, Стикалин, А. 2009).

Під час роботи над темою було опрацьовано такі газети: «Червоний прапор», «Правда», «Закарпатська правда», «Радянське Закарпаття», «Молодь Закарпаття», «Карпаті Ігоз Со», які виходили чотири рази на тиждень у 1950-х рр.

Виклад основного матеріалу.

З червня 1956 р. в Будапешті систематично проходили студентські мітинги, на яких усе частіше звучали вимоги вивести з Угорщини радянські війська, провести вільні вибори, скасувати цензуру, звільнити політв'язнів, ввести багатопартійну систему, змістити сталіністів із державних посад.

23 жовтня 1956 р. в Угорщині вибухнула революція проти комуністичного режиму. Основними причинами були криза сталінської моделі соціалізму та репресивний режим М. Ракоші генерального секретаря Комуністичної партії Угорщини, початок десталінізації в СРСР і. т. д.

Основні події революції: 23 жовтня відбулася масова демонстрація на підтримку Польщі та проти дій уряду Ракоші. 24 жовтня прем'єр-міністром обрали Імре Надя, якого рік перед тим усунули з посади голови уряду й виключили з лав Комуністичної партії за розгортання ліберальної програми реформ. За чотири дні було сформовано новий уряд, який звернувся до СРСР з вимогою вивести з Угорщини радянські війська. Тим часом чинний лідер угорських комуністів Ерно Геро оголосив надзвичайний стан і звернувся по допомогу в формі збройного втручання до СРСР, після початку якого боротьба переросла в загальнонаціональну війну за незалежність проти російської інтервенції. 28 жовтня 1956 р. укладено перемир'я між місцевими комуністами й революціонерами. На основі досягнутих угод було сформовано новий коаліційний уряд на чолі з Імре Надем, який 1 листопада заявив про вихід Угорщини з Варшавського договору. З 4 по 11 листопада операція радянських військ «Вихор» придушила революцію. Новим головою уряду став Я. Кадар, який створив нову партію: Угорську робітничу соціалістичну партію (УРСП). Імре Надя заарештували, стратили 16 червня 1958 р. Протягом подій в Угорщині загинуло 2652 революціонерів, близько 20 тис. було ув'язнено і

понад 170 тис. довелося тікати за кордон. Втрати радянської армії, за офіційними даними, становили 669 убитими й 1540 поранених, 51 військовий вважається зниклим безвісти (Король, І. 2002, с. 4–104).

До революційних подій радянська преса не дуже звертала увагу на Угорщину. Перепоховання Ласло Райка, що відбулося 6 жовтня, у газетах не згадали жодним рядком. У часописах, які вийшли 24 жовтня, так само нічого не писали про події попереднього дня в Будапешті. Ймовірно, через те, що відділ пропаганди Комуністичної партії СРСР вважав, що будапештське повстання придушать за кілька годин, а для радянських читачів повчальнішою буде інформація про поразку «контрреволюційного путчу» (Sztikalin, A. 2007, old. 17). На користь цього припущення свідчить опубліковане в номері «Правди» від 25 жовтня коротке повідомлення ТАРС (Інформаційне агентство Радянського Союзу) про будапештські події під гучною назвою «Поразка антинародного заклоту в Угорщині»⁴¹⁴. У наступні дні з'явилося ще кілька публікацій про Угорщину з подібними заголовками. Через це офіційний друкований орган Компартії Угорщини — газета «Szabad Nép» («Вільний Народ») — навіть вступив у дискусію з «Правдою»⁴¹⁵. 30 жовтня московський кореспондент «Szabad Nép» і перший секретар Посольства Угорської Республіки прибули до редакції «Правди». Вони запропонували, щоби газета в короткому повідомленні визнала: внаслідок браку точних відомостей видання помилково потрактувало події в Угорщині. Гості вважали появу такої публікації важливою, бо, на думку угорців, «Правда» віддзеркалювала погляди радянського народу. Головний редактор «Правди» П. Шатюков у доповіді секретарю ЦК КПРС П. Поспелову, коментуючи цей інцидент, заявив: газета не вважала, що буде розумно вступати в дискусію з офіційним виданням угорської компартії (Sztikalin, A. 2007, old. 17).

У Закарпатській обл., окрім «Правди», поширювалися й газети «Красное Знамя» та її український варіант «Червоний прапор», виходили «Закарпатська

⁴¹⁴ Правда. 25.10.1956. С. 4.

⁴¹⁵ Szabad Nép. 28.10.1956. С. 1.

правда», «Советское Закарпатье», «Молодь Закарпаття» та «Kárpáti Igaz Szó» («Карпаті Ігоз Со»).

У названих виданнях місцеві читачі могли прочитати про перші дні революції, її подальший розвиток, читати повідомлення, в яких Угорщину оголошували ареною трагічних подій, де наслідки злочинної політики уряду завели соціалістичний розвиток країни в глухий кут, що й викликало народне обурення та широкий народний рух. Збройні зіткнення з міліцією та вуличні бої приписувалися діям контрреволюційних провокаторів, які обманювали передусім молодь. Наголошувалося, що народ не бажав повернення капіталізму, адже вважав його неприйнятним і ворожим для робітничого класу⁴¹⁶.

Про запровадження багатопартійної системи, новий коаліційний уряд, підпорядкування армії, міліції, прикордонної служби, національної гвардії Револуційному виконавчому комітетові майже нічого не писали. Про штурм 30 жовтня будівлі міськкому партії на Республіканській площі радянські газети подали фальшиву інформацію. В будинку, окрім працівників партапарату, перебували представники Центрального комітету та 9 офіцерів найвищого рангу Міністерства оборони. За оцінками, було вбито щонайменше 70 осіб, залишилося багато поранених (Orbán, É. 2006, old. 77–80). За іншими даними, революціонери стратили 24 працівників Служби державної безпеки. (Eörsi, L. 2006, old. 41). Про штурм міськкому в пресі писали, вказуючи, коли він почався, що в цей час робили офіцери для оборони, як повстанці захоплювали сусідні будинки та розміщували вогневі позиції, що допомога працівникам міськкому від органів влади та збройних сил не надійшла, бо ті «уже перебували на стадії розпаду»⁴¹⁷. Деталі штурму 30 жовтня теж було наведено: «Вхід до міськкому на той час захищала бронемашина з важким озброєнням. У сутінках екіпаж бронемашини спіймав трьох повстанців. У всіх трьох виявили посвідчення нацгвардійців. Одному з хлопців було всього 16

⁴¹⁶ Молодь Закарпаття. 31.10.1956. С. 3; Червоний прапор. 28.11.1956. С. 3; Червоний прапор. 31.11.1956. С. 3.

⁴¹⁷ Червоний прапор. 12.12.1956. С. 4.

років. У нього вилучили гранату, а в товаришів — стрілецьку зброю. 16-річний хлопець розповів, що гранату він хотів вкинути у броньовик. У двох інших знайшли нове взуття, горілку та інші підозрілі речі. Трьох повстанців роззброїли, а потім разом із вкраденими ними речами відвели у відділення міліції по вулиці Мошоні»⁴¹⁸. Це повідомлення мало б засвідчити попередньо оприлюднену тезу про легковірність молоді, з якою працювали контрреволюційні провокатори, а також схильність останніх до підкупу бунтівників. В підсумку, після докладного переліку застосованої під час штурму зброї, а також дій революціонерів після захоплення будівлі (передусім убивств і звірячих катувань тих, хто її захищав) атаку на міськком було визнано «ретельно спланованою воєнною операцією»⁴¹⁹.

Було опубліковано чимало таких статей, де описувалося, що повстанці чинили з комуністичними лідерами. Згадувалася «кровожерна жорстокість» груп на площах Штайнера, Нікельсбурга, Алмаші, на вулиці Гараї, площі Клаузала тощо, наголошувалося, що зброю давали в руки молодим, аби ті страчували комуністів⁴²⁰.

Писали також про події в інших регіонах, зокрема в містах Дер, Сексард, Фюзешабонь, Боя, Сомбатгей, Мішкольц. Так, про Дер було вказано, що там, попри намагання угорських солдатів дати відсіч, діяли активні «контрреволюційні терористичні банди»⁴²¹, а щодо Баї було докладно описано напад на будівлю райвідділу міліції ввечері 2 листопада, перелічено загиблих при штурмі й страчених, а також поранених її захисників. Віддячили їй за допомогу радянським солдатам, котрі не допустили нові втрати й «подальші терористичні дії»⁴²². Автор повідомлення з Баї додав, що «В Озді 29 жовтня також відбувалися криваві події. На одній із площ міста зібрався людський натовп. Почалася стрілянина. По-фашистському, по-звірячи було замучено

⁴¹⁸ Червоний прапор. 31.10.1956. С. 2.

⁴¹⁹ Червоний прапор. 30.10.1956. С. 2.

⁴²⁰ Червоний прапор. 19.12.1956. С. 4.

⁴²¹ Советское Закарпатье. 31.10.1956. С. 3.

⁴²² Советское Закарпатье. 21.11.1956. С. 3.

трьох патріотів, яких далі повісили перед будівлею ради трудящих»⁴²³.

Були в пресі й статті, де йшлося про те, як повстанці страхаються звірств, які самі ж і скоїли, як дехто з них намагався запобігти страті принаймні цивільних осіб, але було підкреслено: «стратам службовців держбезпеки навіть вони не сміли перешкоджати. Не вдалося врятувати й військових офіцерів»⁴²⁴. У свідченнях тих, хто побував у руках повстанців, про те, як жорстоко останні знущалися з затриманих, теж допускали згадки про помилювання деяких осіб: «Я була на другому поверсі, коли натовп наповнив сходи. Хтось із юрби спрямував на мене зброю... Однак один з їхніх керівників вигукнув, щоб таких старих жінок не чіпали...»⁴²⁵. Імовірно, так кореспонденти підкреслювали брак справжньої єдності серед революціонерів.

У радянській пресі неодноразово наголошувалося, що збройне повстання «контрреволюціонерів», у ході якого частину затриманих брали в полон, частину страчували, частину вбивали на місці⁴²⁶, було добре підготовлене, ним керували з Заходу, переважно через Червоний Хрест, а угорським повстанцям звідти допомагали зброєю та іншими матеріальними засобами. Наприклад, ішлося навіть про те, що «З автобуса Червоного Хреста випала валіза, яка розкрилася. Вона була наповнена зброєю»⁴²⁷. В статтях наявні посилання на те, що про повстання в Угорщині вже давно знав від тих, хто його спланував, голова ЦРУ, брат держсекретаря США Аллен Даллас, котрий навіть не приховував цього, на газети «Berliner Zeitung» від 20 листопада, де йшлося «про зв'язок угорських контрреволюційних сил із Західною Німеччиною»⁴²⁸, й видання «Welt am Sonntag» від 4 листопада, де згадувалися 200 бляшанок з ручними гранатами, наданих від іноземців серед харчових продуктів⁴²⁹. Серед причетних до розпалювання зіткнень згадувались емігрантські організації, профінансовані зі США, учасники яких

⁴²³ Советское Закарпатье. 21.11.1956. С. 3.

⁴²⁴ Червоний прапор. 21.12.1956. С. 4.

⁴²⁵ Закарпатська правда. 16.11.1956. С. 4.

⁴²⁶ Молодь Закарпаття. 10.01.1957. С. 3.

⁴²⁷ Закарпатська правда. 24.11.1956. С. 2.

⁴²⁸ Червоний прапор. 14.01.1957. С. 4.

⁴²⁹ Закарпатська правда. 20.12.1956. С. 4.

перекинули в Угорщину зброю, боєприпаси та контрреволюціонерів за допомогою літаків Червоного Хреста, при цьому вказувалося: «Інші збройні групи проникнули в країну через західний кордон. До Угорщини попрямували колишні поміщики та капіталісти, офіцери режиму Хорті та гітлерівські злочинці — всі ті, кому вдалося втекти від правосуддя. Тут вони викрикували свої гасла, поширювали панічні новини, створювали масову істерію, роздавали зброю, стріляли, нацьковували. Вони відіграли значну роль у розвитку подій»⁴³⁰. В центральному складі Угорського Червоного Хреста теж було виявлено, з посиланням на очевидців, «фашистських посіпак»⁴³¹.

Було багато статей про те, що на Заході в різноманітних військових підготовчих таборах (поблизу Траунштайна у Верхній Баварії, в Лондоні та ще в різних місцевостях Франції, Німеччини, Австрії) під керівництвом американців, іспанських офіцерів Франко та членів фашистських угорських організацій проходили вишкіл добровольці, зокрема члени загонів СС, яких згодом перекидали в Угорщину для розхитування громадського порядку⁴³².

Преса повідомляла й про те, як і чому західні держави підштовхують угорський народ до повстання проти Радянського Союзу. Серед таких країн виділяли Австрію, де діяли секретні агенти, які вербували повстанців, зокрема й листівками⁴³³, а також ФРН, де діяла узгоджена зі вказівками ЦРУ шпигунська організація під керівництвом колишнього нацистського генерала Гехлена⁴³⁴. Саме німецьких фашистів у пресі було визнано головними помічниками угорських емігрантів, котрі стали революціонерами⁴³⁵. Наміром цих угруповань оголосили такий: «перетворити Угорщину на гніздо вогню нової світової війни, на військову базу частин НАТО»⁴³⁶, а також «знищити народну демократичну систему і відновити в Угорщині старе буржуазно-

⁴³⁰ Советское Закарпатье. 21.11.1956. С. 3.

⁴³¹ Червоний прапор. 23.12.1956. С. 4.

⁴³² Закарпатська правда. 20.12.1956. С. 4.

⁴³³ Правда. 22.11.1956. С. 4.

⁴³⁴ Червоний прапор. 23.12.1956. С. 4.

⁴³⁵ Червоний прапор. 23.12.1956. С. 4; Червоний прапор. 01.14.1957. С. 4.

⁴³⁶ Червоний прапор. 01.14.1957. С. 4.

поміщицьке панування»⁴³⁷.

Закарпатські видання видаються «добре проінформованими» і про керівників революції — великого землевласника Естергазі, котрий володів за режиму Хорті майже чвертю земель Угорщини⁴³⁸, Отто Габсбурга, Гомбошнеке, сина гітлерівського регента в Угорщині Міклоша Хорті⁴³⁹.

Уряд Імре Надя було охарактеризовано як нездатний протистояти наростанню в країні хаосу⁴⁴⁰, проникненню в державні органи колишніх фашистських діячів, зокрема й офіцерів⁴⁴¹, створенню різних непідконтрольних владі організацій, навіть збройних утворень⁴⁴², а отже — як слабкий.

Закарпатські газети передруковували й чимало закордонних публікацій, намагаючись цим підтвердити власну інформацію. Із голландської «Het Parol» цитували згадки про угорського барона, котрий перекидав із Голландії до Угорщини диверсійні групи, про Ласло Шомоді, який друкував у себе на квартирі провокаційні листівки⁴⁴³, про колишнього есесівця Клаасена, що набирал добровольців для угорських контрреволюціонерів із колишніх частин СС⁴⁴⁴, про те, як «Керівники контрреволюції ... тероризували та вбивали всіх передових трудящих. У Будокесі вони роздали зброю різноманітним авантюристам і випущеним із в'язниць бандитам, яких направили в Будапешт та навколишні села, де підготували криваву купіль для угорського народу...»⁴⁴⁵.

На підставі статей, передрукованих із закордонних періодичних видань, закарпатська преса звертала увагу читачів і на роль радіо «Вільна Європа», що діяло в Мюнхені з 1951 р. Цій радіостанції приписували поширення серед повстанців обіцянок американської підтримки після оголошення результатів

⁴³⁷ Червоний прапор. 28.11.1956. С. 3.

⁴³⁸ Закарпатська правда. 20.12.1956. С. 4.

⁴³⁹ Закарпатська правда. 22.11.1956. С. 3.

⁴⁴⁰ Закарпатська правда. 22.11.1956. С. 3.

⁴⁴¹ Советское Закарпатье. 21.11.1956. С. 3.

⁴⁴² Закарпатська правда. 22.11.1956. С. 3.

⁴⁴³ Закарпатська правда. 22.11.1956. С. 3.

⁴⁴⁴ Закарпатська правда. 20.11.1956. С. 4.

⁴⁴⁵ Червоний прапор. 11.11.1956. С. 3.

президентських виборів, через що, зокрема, збройна боротьба й тривала так довго⁴⁴⁶.

Західнонімецька газета «Der Spiegel» («Дер Шпігель») опублікувала статтю «Підбурювальна діяльність американської радіостанції “Вільна Європа”», де описувалося, яку роль відіграла ця радіостанція під час угорських подій. Читачів повідомляли, що в ході угорського путчу радіо «Вільна Європа» вело відкриту провокаційну діяльність. Західнонімецька буржуазна партія «Німецька спілка», що виступала за єдність, мир і свободу, в листівках підкреслила, що за кровопролиття в Угорщині радіо «Вільна Європа» несе моральну відповідальність⁴⁴⁷.

На початку листопада в Радянському Союзі ухвалено проводити інтенсивнішу пропаганду стосовно угорських подій. Після 3 листопада радянську пресу переповнили статті «про жахливі вчинки контрреволюціонерів» (Sztikalin, A. 2007, old. 18). Публікувалися численні свідчення нібито очевидців, які розповідали про «криваві злочини» повстанців. Також з'явилося чимало свідчень, за якими багато повстанців нібито не знали, у що їх втягують. Серед великої кількості очевидців із Закарпаття, котрі нібито їздили в Угорщину до родичів або знайомих, є й такі особи (робітниця Берегівської швейної фабрики Юлія Балла⁴⁴⁸, лікар із Солотвина Ференц Візер⁴⁴⁹, мешканці Великого Березного Юлій і Марія Январі⁴⁵⁰), про реальне існування яких не вдалося знайти ніяких документів в Державному архіві Закарпатської області, а також анонімні свідки: «Мій брат живе у Матолчі... Я приїхав до нього 10 жовтня... 23-го жовтня зібралися селяни, які раніше, до створення ТС, володіли більшою частиною земель на селі... Вони хотіли помститися за свої втрати... почали нищити урожай, вдерлися до квартири директора школи... побили його і витягли на вулицю...

⁴⁴⁶ Закарпатська правда. 20.11.1956. С. 4.

⁴⁴⁷ Закарпатська правда. 20.11.1956. С. 4.

⁴⁴⁸ Червоний прапор. 19.12.1956. С. 4.

⁴⁴⁹ Червоний прапор. 27.11.1956. С. 4.

⁴⁵⁰ Закарпатська правда. 27.11.1956. С. 4.

розгромили школу, спалили бібліотеку... вбили сільських комуністів»⁴⁵¹. Закарпатські газети перейняли й чимало закордонних публікацій, намагаючись цим підтвердити власну інформацію.

Крім свідчень місцевих, публікувалися і думки іноземців, відомих спеціалістів: «Я поїхав до Будапешта з метою обміну промислового досвіду, та замість того, щоб оглянути угорські заводи та місцевих робітників, я бачив, як робітники гинуть на вулицях, а заводи стоять у руїнах... У вівторок... Між 17:00–19:00 почали прибувати наповнені зрадниками машини, з яких у натовп кидали зброю та боєприпаси... На горищах житлових будинків була підготовлена зброя... 15–18-річні молодики вбивали всіх, кого зустрічали на шляху. У середу на прохання угорського уряду ввели радянські танки і настав спокій»⁴⁵². В таких відгуках наголошувалося на тисячах жертв білого терору включно з випадковими людьми⁴⁵³, про напади на «машини швидкої допомоги Червоного Хреста та навіть на літаки, що перевозили поранених»⁴⁵⁴.

Юрій Чонаді, колишній головний редактор часопису «Червоний прапор», розповів, що редакторам постійно необхідно було слухати ТАРС на хвилі 1435,6 МГц, на якій у певні години Радіотелеграфне агентство України (РАТАУ) давало районним газетам інформацію про події. Це не були публічні передачі, люди їх не чули, навіть журналістам важко було розібратися, про що йдеться. Для того, щоб на місцях устигали записувати, диктор читав матеріал по словах. Інформація мінялася ледь не щогодини. То підтримували Імре Надя, то називали його контрреволюціонером. Із цього було помітно, що в Москві не знали, як діяти. Траплялося, що треба було міняти тільки абзаци, але було й таке, що викидати доводилося весь текст, який звучав лише годину тому⁴⁵⁵.

Протокол № 7–10 обласного комітету Компартії України містить рішення ЦК КПУ, згідно з яким «необхідно підготувати добірку матеріалів про

⁴⁵¹ Закарпатська правда. 28.11.1956. С. 4.

⁴⁵² Закарпатська правда. 10.11.1956. С. 3.

⁴⁵³ Закарпатська правда. 22.11.1956. С. 3.

⁴⁵⁴ Закарпатська правда. 27.11.1956. С. 4.

⁴⁵⁵ Інтерв'ю з Ю. А. Чонаді, колишнім районним редактором газети «Червоний прапор». Інтерв'ю провела автор статті 23.10.2003.

криваві злочини «фашистських бандитів» в Угорщині, видати її тиражем 3000 примірників. Готувати матеріали доручити відділу агітації та пропаганди Закарпатського обкому Компартії України»⁴⁵⁶.

Для більшого ефекту партійної пропаганди ще 1956 р. видали книгу «Контрреволюційні сили в угорських жовтневих подіях», у якій було зібрано статті, раніше опубліковані в закарпатських газетах.

Можна сприймати як факт, що події революції 1956 р. в Угорщині викликали великий резонанс у закарпатських газетах.

Протягом останніх десятиліть з'явилося чимало робіт про історію Угорської революції 1956 р. як в Угорщині, так і за її межами. Досліджуються й архівні документи України та колишнього Радянського Союзу. Численні дані доводять, що дії, спрямовані на придушення війни за незалежність, безпосередньо керувалися з Закарпаття⁴⁵⁷. Архівні дані теж підтверджують спогади закарпатських угорців, за якими в Ужгороді було створено радянський військово-політичний центр, звідки керували придушенням Угорської революції⁴⁵⁸. Спогади радянських солдатів містять інформацію про те, що перший військовий підрозділ із Берегова перетнув кордон з метою розгрому революції 24 жовтня⁴⁵⁹.

Оскільки подорожі стали неможливими через закриті після Другої Світової війни кордони, люди, які жили в Радянському Союзі, не могли підтримувати зв'язок з родичами в Угорщині. Поштові зв'язки суворо контролювалися. Радянська влада дозволила громадянам замовляти лише кілька закордонних видань, у кількох примірниках. Навіть пресу угорської компартії можна було замовити лише надійним, вірним комуністам⁴⁶⁰.

Висновки. Після 3 листопада радянську пресу переповнили статті про

⁴⁵⁶ Держархів Закарпатської обл. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 2780. Арк. 33.

⁴⁵⁷ Держархів Закарпатської обл. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 2780. Арк. 100–150.

⁴⁵⁸ Галузевий державний архів Служби безпеки України, Ужгород. Ф. 43. Оп. 1. Спр. 1–22.

⁴⁵⁹ Інтерв'ю з колишнім військовослужбовцем Сторожуком Андрієм. Інтерв'ю провела автор статті, 22.10.2003.

⁴⁶⁰ Елемер Ковач: Історія угорськомовної преси та свободи преси на Закарпатті 1918–1989. In: Іштван Апро — Вінце Пал: Угорська закордонна преса від Тріанону до кінця XX століття. Інститут медіадосліджень Ради ЗМІ Національного управління з питань засобів масової інформації та комунікацій. 2014. 81.

«жахливі вчинки контрреволюціонерів». Радянська влада зробила все, аби закарпатське населення засудило події, які відбувалися в Угорщині в жовтні 1956 р. Більшість населення була інформована про місцеві та закордонні події переважно з радянської преси, яка була рупором Комуністичної партії Радянського Союзу. Отримати відносно реалістичну картину про зовнішній світ було можливо лише за допомогою закордонного радіомовлення. Угорський народ переважно слухав радіо Кошут, але деякі люди мали змогу прослуховувати й передачі західних радіостанцій, наприклад «Вільної Європи». Ці джерела новин були доступні й під час революції.

Після придушення революції закарпатські газети відзначали «перемогу над контрреволюцією» та засуджували її учасників («хортисти», «фашисти» — так їх називали).

Події угорської революції 1956 р. отримали великий відгук у місцевих закарпатських газетах. Очевидно, що радянська влада намагалася маніпулювати думкою закарпатців. З 25 жовтня в газетах майже щодня порушували питання: які причини призвели до вибуху революції, що насправді сталось у жовтні? У місцевій пресі іноді 3–4 статті висвітлюють революційні дії з радянського погляду. Матеріали, які публікувалися, значною мірою були передруками з центральної союзної преси або повідомленнями ТАРС.

Король, І. 2002. *Угорська революція 1956 року: початок краху прорадянських тоталітарних режимів*. Ужгород: В. Паדיак.

Стикалин, А. 2003. *Прерванная революция. Венгерский кризис 1956 года и политика Москвы*. Москва: Новый хронограф. С. 1–313.

Стикалин, А. 2009. Венгерские события 1956 г. и советское общество. *Конфликты и компромиссы в истории мировых цивилизаций*. Сборник статей. Москва: Издательство Российский государственный гуманитарный университет. С. 183–197.

Eörsi, L. 2006. *Köztársaság tér 1956*. Budapest: 1956-os Intézet. Old. 41.

Orbán, É. 2006. Amit '56-ról mindenkinek tudnia kell. A forradalom rövid története. *Gloria Victis. Technika Alapítvány — Összmagyar Testület*. Budapest: Innova-Print. Old. 77–80.

Sztikalin A. 2007. Az 1956-os magyar forradalom hatása a szovjet közvéleményre. Új források, *Az 1956-os forradalom visszhangja a szovjet tömb országában*. Budapest: 1956-os Intézet. Old. 15–23.

Korol, I. 2002. *Uhorska revoliutsiia 1956 roku: pochatok krakhu proradianskykh totalitarnykh rezhymiv* [The Hungarian Revolution of 1956: The Beginning of the Collapse of Pro-

Soviet Totalitarian Regimes]. Uzhhorod: V. Padiak. [in Ukrainian].

Stikalin, A. 2003. Prervannaja revoljucija. Vengerskij krizis 1956 goda i politika Moskvyy [Interrupted Revolution. The Hungarian Crisis of 1956 and Moscow's Policy]. Moskva: Novyj hronograf. S. 1–313. [in Russian].

Stikalin, A. 2009. Vengerskie sobytija 1956 g. i sovetskoe obshhestvo [The Hungarian Events of 1956 and Soviet Society]. *Konflikty i kompromissy v istorii mirovyh civilizacij*. Sbornik statej. Moskva: Izdatel'stvo Rossijskij gosudarstvennyj gumanitarnyj universitet. S. 183–197. [in Russian].

Eörsi, L. 2006. Köztársaság tér 1956 [Republic Square 1956]. Budapest: 1956-os Intézet. Old. 41. [in Hungarian].

Orbán, É. 2006. Amit '56-ról mindenkinek tudnia kell. A forradalom rövid története [What Everyone Needs to Know About '56. A Short History of the Revolution]. *Gloria Victis. Technika Alapítvány — Összmagyar Testület*. Budapest: Innova-Print. Old. 77–80. [in Hungarian].

Sztikalin A. 2007. Az 1956-os magyar forradalom hatása a szovjet közvéleményre. Új források [The Impact of the Hungarian Revolution of 1956 on Soviet public Opinion. New Sources]. *Az 1956-os forradalom visszhangja a szovjet tömb országában*. Budapest: 1956-os Intézet. Old. 15–23. [in Hungarian].